

5. BRNĚNSKÝ METROPOLITNÍ REGION A JÁDROVÉ ÚZEMÍ METROPOLITNÍHO REGIONU

5.1 PROSTOROVÉ VYMEZENÍ A STRUKTURA BRNĚNSKÉHO METROPOLITNÍHO REGIONU

Území města Brna a jeho zázemí je populačním a ekonomickým těžištěm sídelního systému JMK vykazujícím nejvyšší dynamiku sídelního vývoje. Výstupy Analytické části poukázaly zejména na intenzivní suburbanizační procesy, vysokou intenzitu dostředivé pracovní i nepracovní spádovosti a proměny významu sekundárních městských center v zázemí Brna. Počátky formování brněnského funkčního regionu lze umístit již do období pozdního středověku, kdy byl rozvoj významnějších městských sídel v bezprostředním okolí Brna částečně ovlivňován (potlačován) právě přítomností silného městského jádra. Přibližně od konce 18. století byly skrze průmyslové aktivity k bezprostřednímu zázemí Brna integrovány i dílčí oblasti Blanenska, Slavkovska či Rosicka.

Potenciál aglomeračních/metropolitních vazeb je podmíněn dlouhodobým utvářením sídelní struktury metropolitního regionu, rozložením produkčních a spotřebních aktivit a aktuální dopravní dostupností - reálné aglomerační vztahy jsou pak nejvýznamněji vyjádřeny proudy pracovní i nepracovní dojížděky a migrace, které indikují zformování kvazi-jednotného pracovního a bytového trhu v daném území. Vymezení funkčního městského regionu (ať už jej nazýváme metropolitním regionem či aglomerací) je vždy analytickým výstupem – metropolitní region není geografickou entitou s přesně danými hranicemi, nýbrž abstrakcí redukující složitou realitu územních vztahů do podoby vztahově uzavřeného areálu.

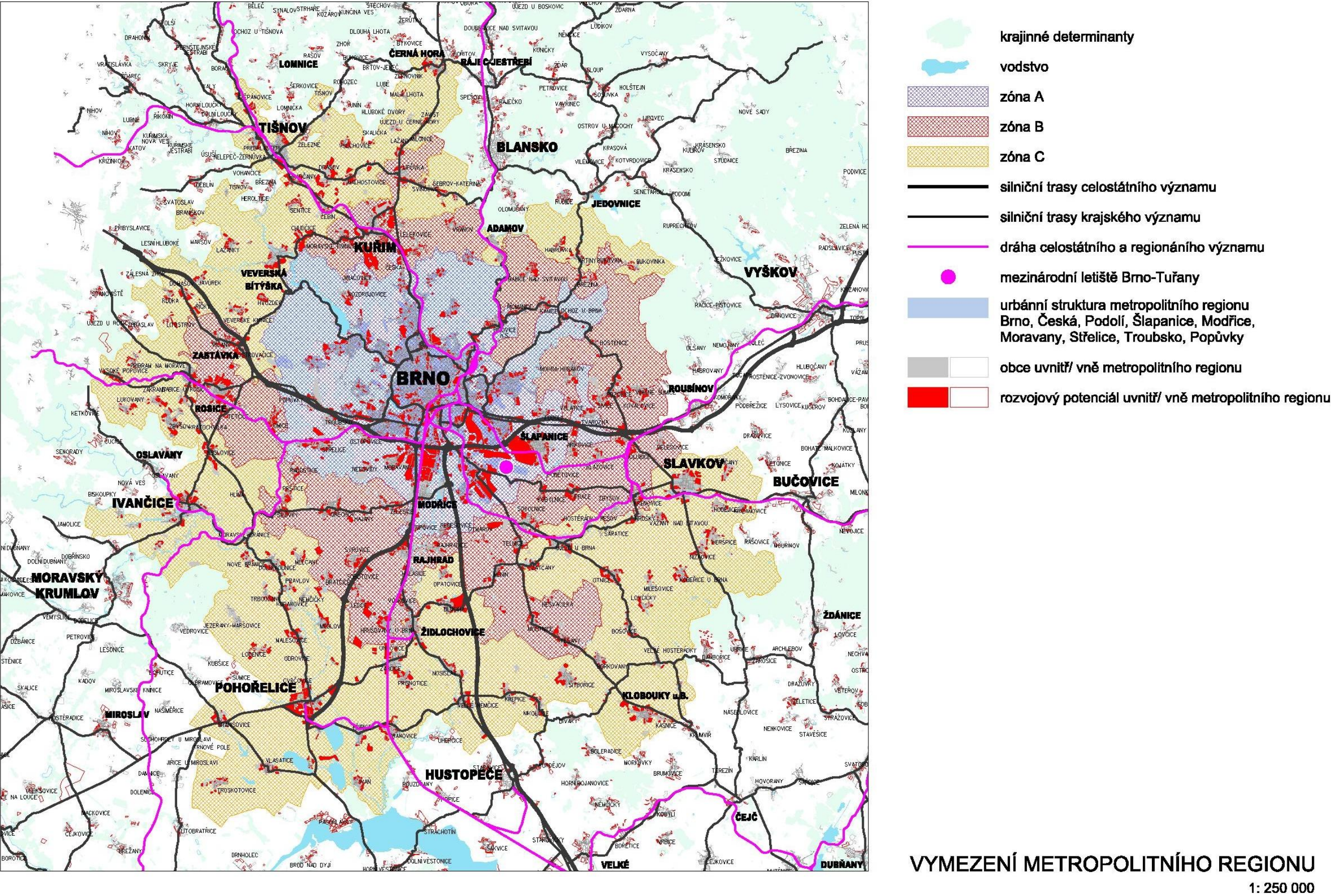
I z výše uvedených důvodů je snaha o exaktní vymezení brněnského metropolitního regionu nevhodným a pro plánovací účely i málo přínosným přístupem. Zde uvedené náhledy rozsahu metropolitního regionu by měly být chápány jako přehled obcí, jež vykazují poměrně silné vztahy s Brnem, resp. s jinými obcemi vymezovaného území a s vysokou pravděpodobností je tedy lze začlenit do území metropolitního regionu.

Mapa vymezení brněnské metropolitní oblasti (obrázek 5.1) představuje delimitaci zpracovanou na základě syntézy pěti skupin ukazatelů – 1. dojížděky za prací, 2. dojížděky do škol, 3. migračních vazeb, 4. dostupnosti individuální automobilovou dopravou a 5. dostupnosti hromadnou dopravou. Na základě celkového skóre bylo možné jednotlivé obce rozdělit do tří zón dle intenzity vztahu, tj. míry funkční aglomerace k Brnu, resp. brněnskému funkčnímu regionu. Do první zóny (A) spadají obce se silnou pracovní vazbou (v případě Modřic jde o silný reciproční pracovní vztah s Brnem), vysokou mírou suburbanizace a dobrou dopravní dostupností. Zóny B, resp. C pak zahrnují obce s převážně významnými pracovními vazbami, nicméně slabšími předpoklady dopravní dostupnosti a méně intenzivními migračními proudy. Zde je namístě upozornění, že použité skóre aglomerace je spíše spojitým ukazatelem a členění obcí do tří zón je pouze jedním z možných. Z hlediska prostorového rozložení obcí spadajících do brněnského metropolitního regionu se projevuje tradiční otevření jižním, resp. jihovýchodním směrem, a to především z důvodů dostupnosti a nepřítomnosti významnějších konkurujících center.

Série schémat 5.2 znázorňuje rozsah brněnského metropolitního regionu vymezeného na základě pracovních vztahů (viz kap. 6.2 Analytické části) v letech 1991, 2001 a 2011. Takto vymezené území vykazuje v zásadě velkou prostorovou stálost – v rozmezí let 1991 a 2011 došlo k územnímu a populačnímu nárůstu (pracovní region se rozšiřoval zejména v SO ORP Rosice a Blansko), nicméně základní obrysy lze chápat jako stabilní.

Dílkým způsobem se proměnila pozice Brna jako jádrové obce – v důsledku suburbanizačních procesů a nižších přirozených přírůstků poklesl relativní populační význam Brna v rámci metropolitního regionu.

Obr. 5.1: Vymezení brněnského metropolitního regionu
Zdroj: Studie Vymezení funkčního území Brněnské metropolitní oblasti a Jihlavské sídelní aglomerace, Mulíček et. al., Regionální rada regionu soudržnosti Jihovýchod, 2013

Ekonomický význam Brna poměřovaný podílem na počtu obsazených pracovních míst však zůstal stabilní, tj. poměrně vysoký. Velice diverzifikovaný vývoj pak proběhl v souboru sekundárních center brněnského metropolitního regionu. Řada z těchto center vykázala silný populační růst vázaný na intenzivní imigraci, především z jádrového Brna (např. Kuřim, Šlapanice, Tišnov, Židlochovice, Rosice, Slavkov u Brna), nicméně ekonomický vývoj byl daleko více diverzifikovaný. U vybraných sekundárních center lze mezi roky 1991 a 2011 sledovat více (Adamov, Ivančice, Rosice) či méně (Tišnov) razantní propad počtu obsazených pracovních míst; oproti tomu centra jako např. Kuřim, Židlochovice či Slavkov u Brna vykázala stabilizaci pracovní funkce, resp. pracovní význam významně navýšila (Modřice, Šlapanice, Rajhrad, Pohořelice). Vývoj pracovního významu sekundárních center tak nelze vnímat jako uniformní – jedná se o výsledek kombinovaných procesů deindustrializace (ilustrativním případem je Adamov) a selektivně působící reindustrializace (Kuřim, Modřice, Rajhrad).

Schémata obrázku 5.3 vykreslují prostorový vzorec migračních procesů vázaných na Brno. Identifikovány jsou jak obce, do kterých směřoval v daném období významný migrační proud z Brna (*k metodice významných proudů - viz rámeček 5.1*) vytvářející tzv. suburbanizační region a dále obce, ze kterých směřoval významný migrační proud do Brna (urbanizační region). Charakteristické je postupné téměř zdvojnásobení počtu obcí přijímajících významný proud z Brna, tj. územní rozšíření suburbanizačního areálu. Oproti tomu rozsah obcí vysílajících významný migrační proud do Brna zůstává relativně stabilní.

Ze schémat lze vyčíst rovněž dobrou prostorovou shodu mezi rozsahem pracovního trhu brněnského metropolitního regionu a rozsahem suburbanizovaného areálu. Úroveň suburbanizace a intenzita pracovní dojížděky do jádra jsou přitom do jisté míry spojené ukazatele – významná část suburbánních migrantů obvykle dojíždí za prací v jádru. Série schémat 5.2 a 5.3 vykazují rovněž poměrně dobrou shodu se syntetickým vymezením znázorněným v mapě vymezení brněnské metropolitní oblasti (obrázek 5.1).

Rámeček 5.1

IDENTIFIKACE VÝZNAMNÝCH PRACOVNÍCH ČI MIGRAČNÍCH PROUDŮ

Cílem je určení těch odchozích proudů, jež jsou pro danou obec významné z hlediska celkové vyjížděky za prací či emigrace z obce; podobně je žádoucí identifikovat rovněž příchozí pracovní či migrační proudy významné z hlediska dojížděky či imigrace do obce. Významným proudem je tedy myšlen takový proud z obce, resp. do obce, jehož podíl na celkové sumách pracovní vyjížděky nebo dojížděky, resp. emigrace nebo imigrace, je významný.

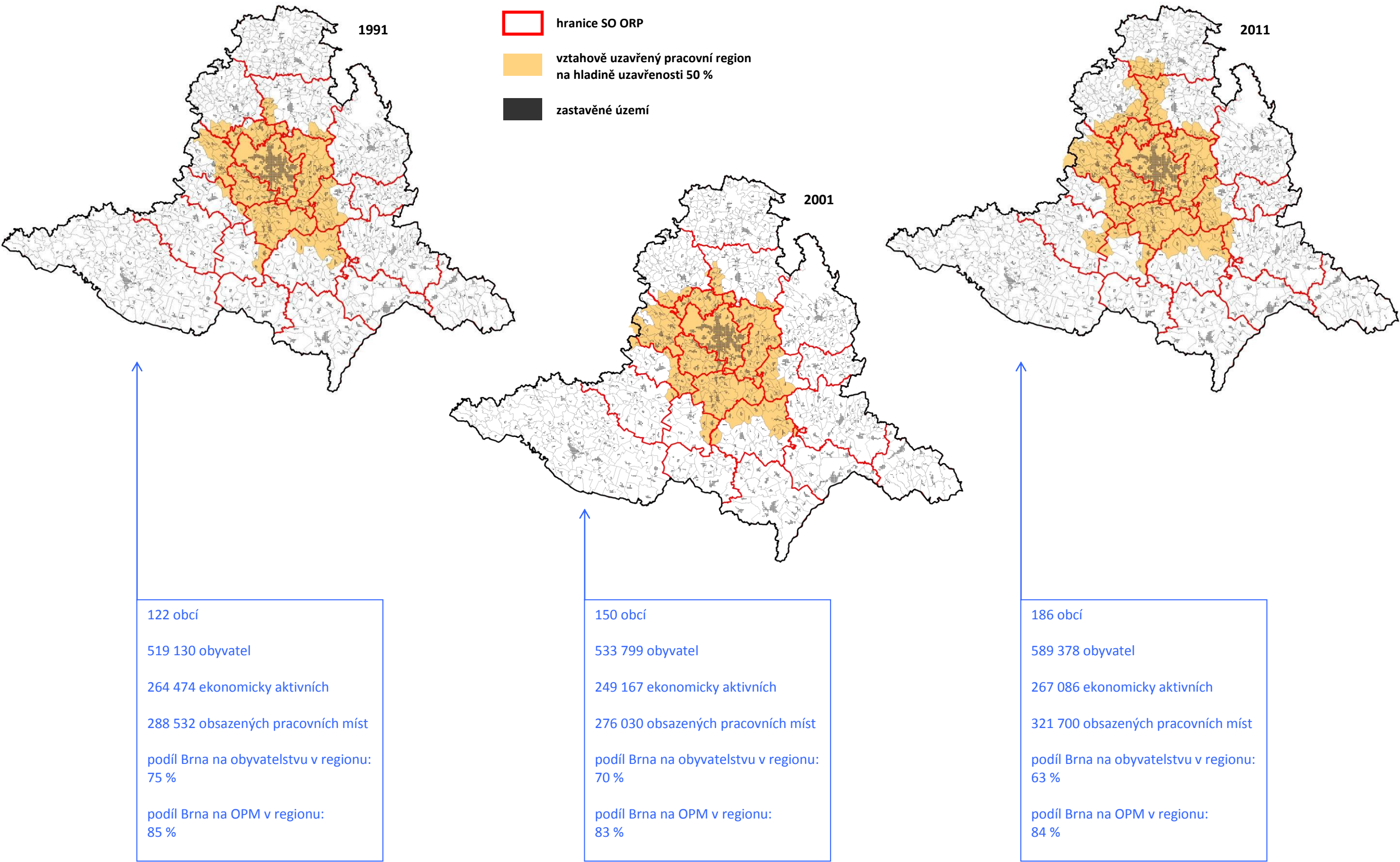
Rozlišení významných a nevýznamných pracovních či migračních proudů je založeno statistické metodě (tzv. analýze vícenásobných spojení).

(podrobněji k určení významných proudů - viz kapitola 5.2 a 6.1 Analytické části)

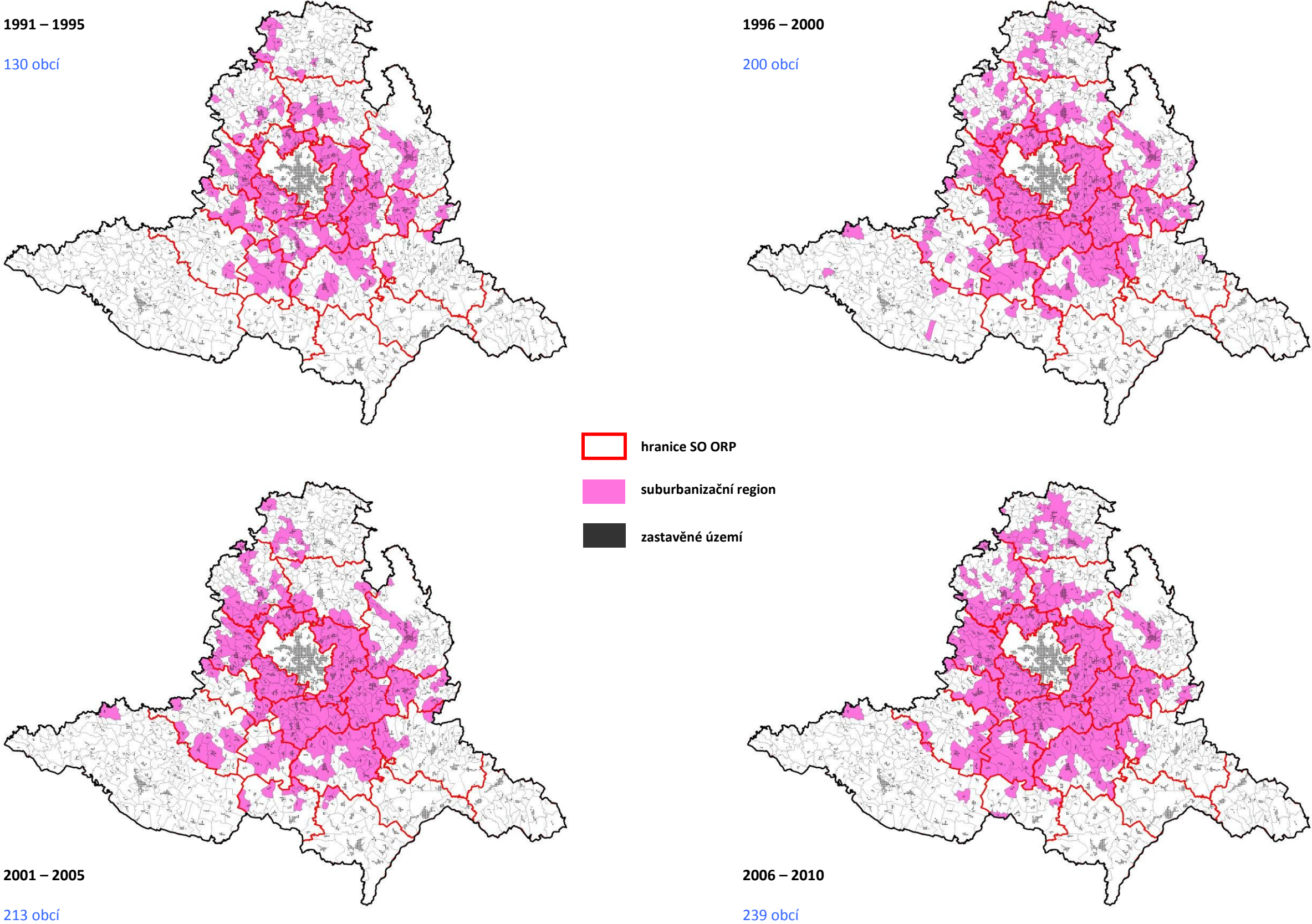
Území brněnského metropolitního regionu s výhradou určité neostroty hranice tvoří:

- území města Brna v plném rozsahu,
- území SO ORP Šlapanice v plném rozsahu,
- území SO ORP Kuřim v plném rozsahu,
- území SO ORP Židlochovice v plném rozsahu,
- území východní a centrální části SO ORP Rosice,
- území východní a severovýchodní části SO ORP Ivančice,
- území severní části SO ORP Pohořelice,
- území severní části SO ORP Hustopeče,
- území západní a centrální části SO ORP Slavkov u Brna,
- území jižní a jihozápadní části SO ORP Blansko,
- území jižní a jihovýchodní části SO ORP Tišnov.

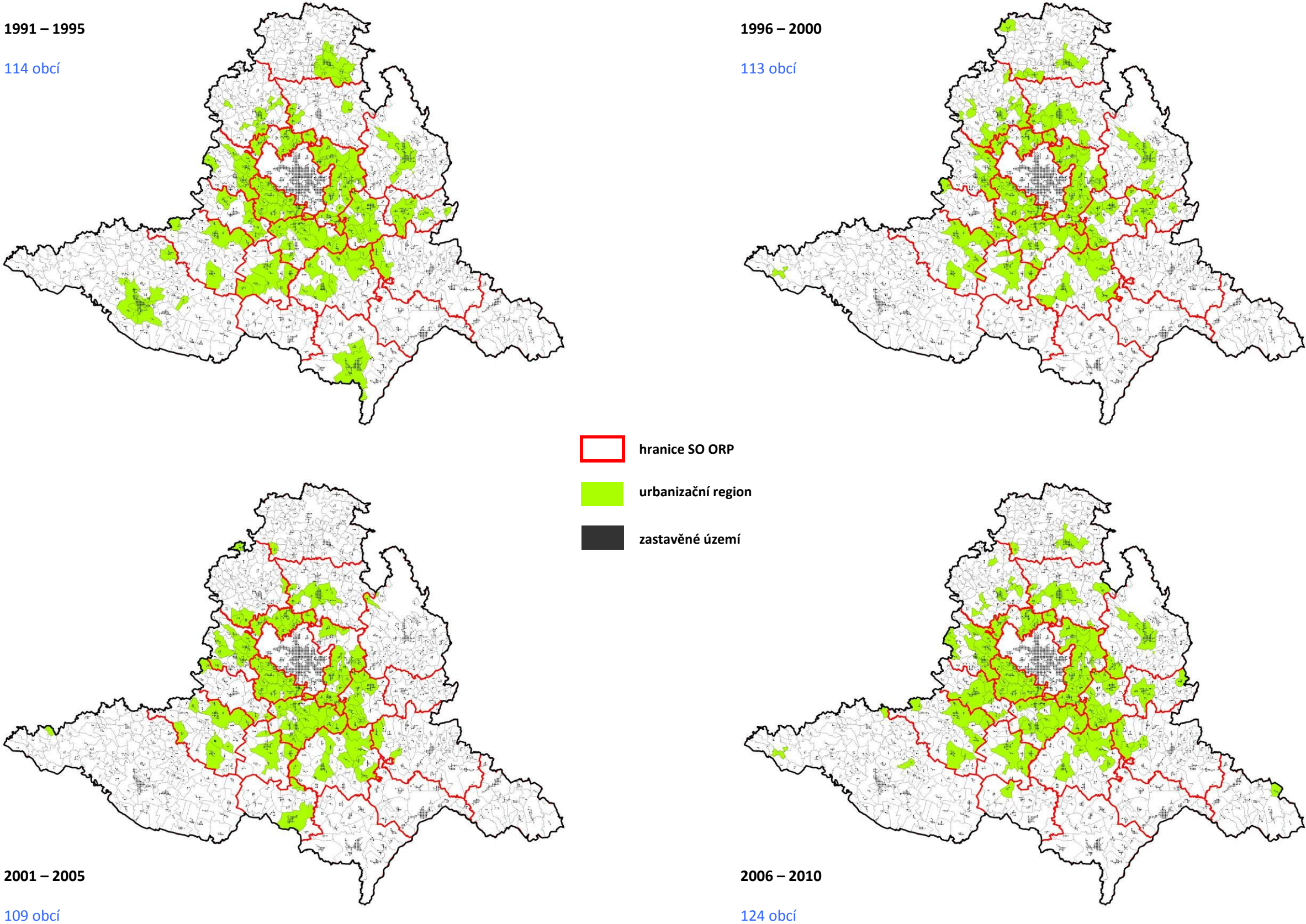
Obr. 5.2: Vývoj rozsahu pracovního regionu Brna na hladině uzavřenosti 50 % mezi roky 1991 - 2011
Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ 1991 - 2011

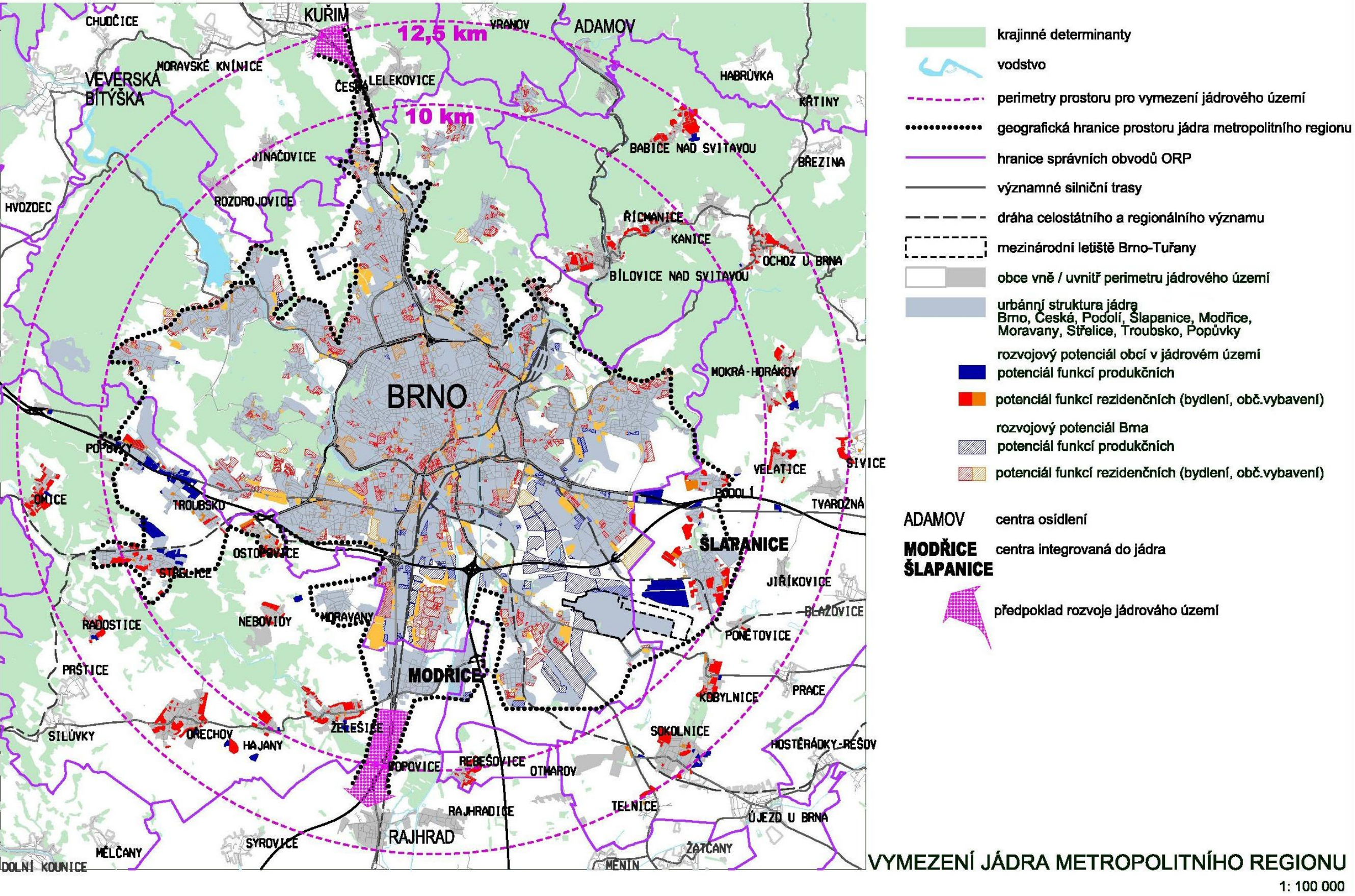
Obr. 5.3: Vývoj rozsahu suburbanizačního regionu Brna mezi roky 1991 a 2010
Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ 1991 - 2011

Obr. 5.4: Vývoj rozsahu urbanizačního regionu Brna mezi roky 1991 a 2010
Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ 1991 - 2011

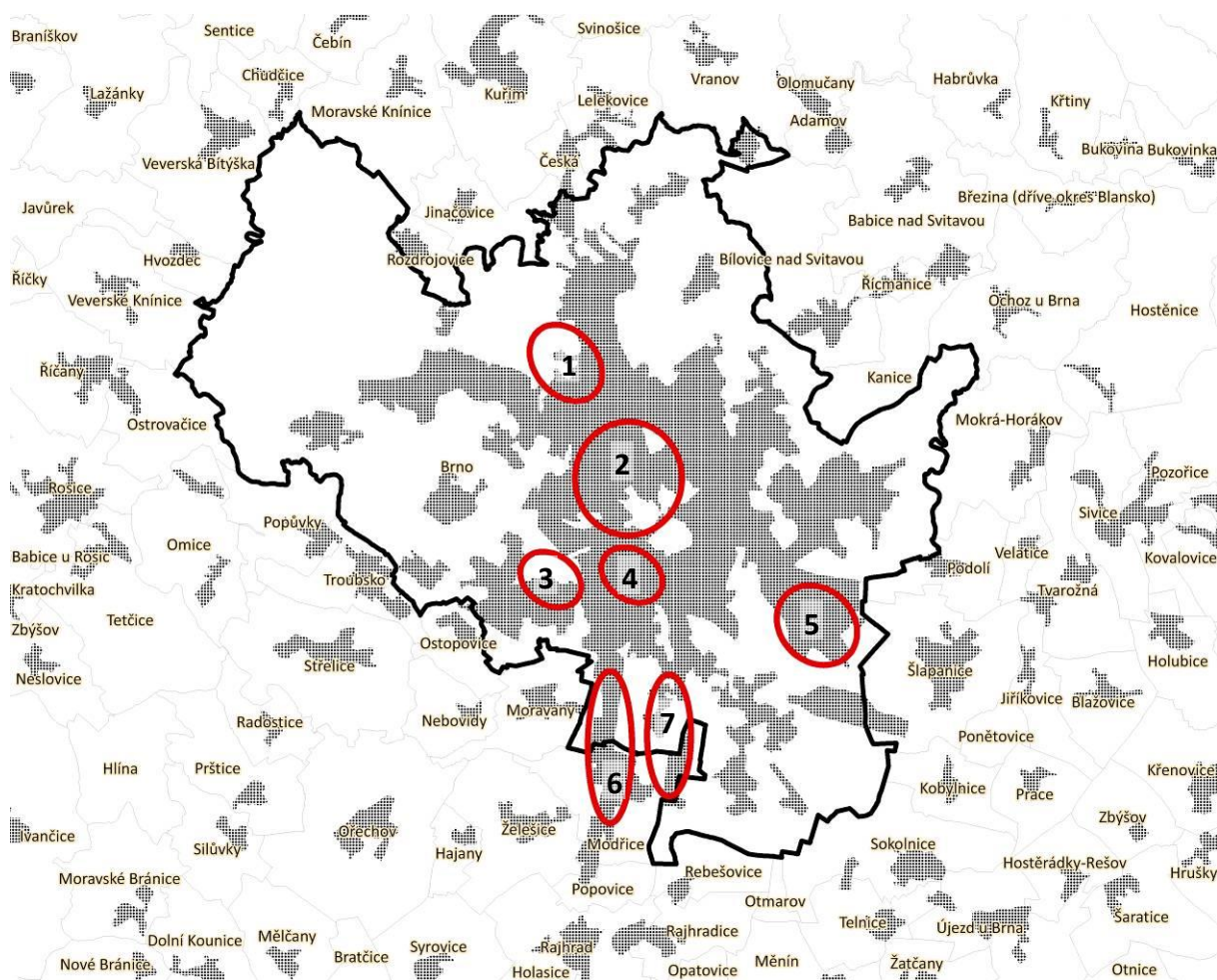
Obr. 5.6: Jádru metropolitního regionu - Brno, Česká, Podolí, Šlapanice, Modřice, Moravany, Střelice, Troubsko, Popůvky
Zdroj: vlastní zpracování

Urbanizační vývoj směřující k homogenitě urbánní struktury jádra metropolitního regionu z hlediska vyváženosti funkcí rezidenčních a produkčních je již v současnosti zřejmý zejména v jižním sektoru (Modřice, částečně Moravany). Předpoklady pro rozvoj jádra metropolitního regionu podporované zejména polohou dopravních tras a zařízení nadmístního významu a identifikovaným rozvojovým potenciálem rezidenčních a produkčních funkcí mají sídla - Česká, Podolí, Šlapanice, Modřice, Moravany, Střelice, Troubsko, Popůvky.

Rozvoj produkčních a obslužných funkcí v jádru metropolitního regionu se koncentruje v nových polohách a je doprovázen intenzivními a kompaktními formami využití území včetně přestaveb ve vnitřním městě (Technologický Park, Kampus MU vč. Fakultní nemocnice, administrativně obchodní komplex Heršpická, průmyslová zóna Černovická terasa, produkční zóna Vídeňská – Modřice). Tato území se stávají významnými cíli dojížděky. Lze očekávat vznik dalších koncentrací produkčních a obslužných funkcí (např. zóna mezinárodního letiště Brno Tuřany).

Obr. 5.7: Stávající významné cíle dojížděky v jádru brněnského metropolitního regionu
 1 – VUT, Technologický Park (pracovní a školní dojížděka); 2 – vnitřní město (pracovní a školní dojížděka); 3 – Kampus MU, Fakultní nemocnice (pracovní a školní dojížděka); 4 – oblast administrativně obchodních komplexů Heršpická-Štýřice (pracovní dojížděka); 5 – průmyslová zóna Černovická terasa (pracovní dojížděka), 6 – Vídeňská-Modřice (pracovní dojížděka). 7. obchodní komplexy Avion, Olympia (dojížděka za službami).
 Zdroj: vlastní zpracování, ČSÚ 2011

5.3 ZÁSADY PROSTOROVÉHO USPOŘÁDÁNÍ JIHOMORAVSKÉHO KRAJE

- A) Brněnský metropolitní region je druhým největším funkčním regionem v ČR a přirozeným, historicky rostlým těžištěm sídelního systému JMK. Optikou krajského měřítko se jedná o území jednotného pracovního a bytového trhu, v bližším analytickém pohledu lze území strukturovat dle míry integrace k identifikovanému jádru metropolitního regionu. Vnitřní struktura metropolitního regionu vychází ze silné pozice jádra a je doplňována historicky zafixovanou strukturou sekundárních center. Je nezbytné vnímat metropolitní region jako území s historicky rostlým vnitřním uspořádáním, resp. jako území plošně nehomogenní.
-
- B) Vymezení brněnského metropolitního regionu je vždy poplatné zvolené technice regionalizace. Při využití pracovních a migračních vazeb jako ukazatelů míry reálné integrace obcí je nutné chápat pravděpodobnostní charakter takového vymezení a přijmout určitou neostrost (nikoli však nepřesnost) definovaných hranic.
-
- C) Rozšiřování jádra metropolitního regionu je vázáno na kombinaci rezidenčních a produkčních funkcí v území – pouze suburbanizované obce nelze chápat jako součást jádrového území. Předpoklady pro takovýto typ vývoje, i s ohledem na terénní a infrastrukturní podmínky, se nalézají zejména v jižní části širšího perimetru Brna. Jižní část jádra metropolitního regionu lze identifikovat jako území s vysokým potenciálem územního vývoje – tento výhled do jisté míry koresponduje již se stávajícím rozložením významných dojížděkových cílů na území jádra.
-
- D) V rámci metropolitního regionu je nezbytné pravidelně monitorovat vývoj obslužných a pracovních funkcí v sekundárních centrech a v rámci možností směřovat k posilování dělby práce mezi jádrem metropolitního regionu a těmito sekundárními centry. Dlouhodobým cílem by mělo být více polycentrické uspořádání metropolitní oblasti, resp. alespoň částečné obnovení funkční autonomie sekundárních center.